

Om säkerställandet av saklighet och opartiskhet samt jämn och rimlig tjänstgöringsfrekvens vid Förvaltningsrätten i Umeå

1.1 Lagrum

1 kapitlet 1 § tredje stycket regeringsformen:

Den offentliga makten utövas under lagarna.

1 kapitlet 9 § regeringsformen:

Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.

5 § första och andra stycket förvaltningslagen:

En myndighet får endast vidta åtgärder som har stöd i rättsordningen.

I sin verksamhet ska myndigheten vara saklig och opartisk.

1.2 Förarbeten

”Nämndemännens tjänstgöring”, SOU 2002:61, ”6.2.4 En jämn och rimlig tjänstgöringsfrekvens bör eftersträvas”, s. 137:

En av tankarna bakom införandet av målsättnings bakom införandet av målsättningsbestämmelsen i 4 kap. 7 § fjärde stycket RB (19 § femte stycket AFDL) var att den skulle slå igenom även när en domstol lägger upp ett tjänstgöringsschema för nämndemännen (prop. 1987/88:138 s. 16 och 24, jfr avsnitt 4.1). Det är alltså mot denna bakgrund viktigt att sträva efter en så jämn tjänstgöringsfrekvens som det är möjligt, oberoende av bl.a. nämndemännens ålder.

Det är vidare så att en alltför hög tjänstgöringsfrekvens i sig riskerar att utholka synen på nämndemannen som lekmannadomare. Det är ägnat att motverka synen på uppdraget som ett lekmanuppdrag om någon uppbär betydande inkomster av sitt nämndemannupp-

drag. Enligt uppgifter kommitén har tagit del av är det inte helt ovanligt att nämndemän tjänstgör betydligt mer än 50 dagar per år (jfr avsnitt 6.2.3). Det finns också en stor grupp som tjänstgör ett fåtal dagar per år. Med en alltför frekvent tjänstgöring riskerar att leda till en önskad professionalitet hos nämndemannen riskerar den nämndeman som endast tjänstgör ett fåtal dagar att inte få den erfarenhet och inblick som gagnar uppdragets utförande. Både dessa förhållanden menar kommittén bör i framtiden undvikas.

”Nämndemännens tjänstgöring”, SOU 2002:61, ”6.2.7 Planeringen av tjänstemännens tjänstgöring”, s. 144:

Av redan gällande lagstiftning framgår att domstolarna ska fördela tjänstgöringen mellan nämndemännen efter samråd med dem (se t.ex. 1 kap 4 § andra stycket RB). Ovan har utvecklats skälen för varför en jämn och rimlig tjänstgöringsfrekvens bör eftersträvas. Detta hindrar emellertid inte att hänsyn bör kunna tas till den enskilde nämndemannens möjligheter att tjänstgöra. Så sker också enligt uppgift på många håll redan i dag. Sådan hänsyn kan exempelvis innebära befrielse från tjänstgöring under en viss tid på året då detta medför särskilda svårigheter med hänsyn till nämndemannens arbete eller annars. [...]

Nämndemännens tjänstgöring sker normalt efter ett i förväg uppgjort tjänstgöringsschema. Härigenom får nämndemännen viss framförhållning och möjlighet till den planering som krävs för att uppdraget skall kunna fullgöras, exempelvis att ordna ersättare på arbetet. Det är emellertid inte ovanligt att förhandlingar sätts ut med kort varsel. [...] I förvaltningsdomstolarna är det också, till följd av de måltyper som förekommer där, vanligt. På olika håll förekommer vidare i olika omfattning att nämndemännen ges möjlighet att påverka planeringen av tjänstgöringen.

”Nämndemannauppdraget – ett starkt förtroende och högre krav”, Regeringens proposition 2013/14:169, ”5.6 Tjänstgöringsfrekvens”, s. 22-23:

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon reglering av hur många dagar en nämndeman bör tjänstgöra. [...]

Skälen för regeringens bedömning: Tingsrätt, hovrätt, förvaltningsrätt och kammarrätt fördelar tjänstgöringen mellan de nämndemän som finns vid respektive domstol efter samråd med nämndemännen (1 kap. 4 § andra stycket och 2 kap. 4 b § andra stycket RB samt 17 § fjärde stycket respektive 13 § LAFD). Vid val av nämndemän ska eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke (4 kap. 7 § RB respektive 19 § LAFD). Principerna om en allsidig sammansättning är avsedda att vara vägledande även för domstolarna när de lägger upp tjänstgöringsschema för nämndemännen, se propositionen Om val av nämndemän m.m. (prop. 1987/88:138 s. 16). Enligt statistikuppgifter från Domstolsverket ökar det genomsnittliga antalet tjänstgöringsdagar per år med stigande ålder bland nämndemännen. År 2012 tjänstgjorde t.ex. nämnde-

män i åldersgruppen 18-25 år i genomsnitt 7,7 dagar med de nämndemän som som var äldre än 65 år hade en tjänstgöringsfrekvens om i genomsnitt 20 dagar.

[...]

En tjänstgöringsfrekvens på mellan åtta och tjuofem dagar per kalenderår bör inte desto mindre fungera som ett lämpligt riktmärke vid domstolarnas schemaläggning.

2.1 Kriterier vid fördelning av uppdrag vid Förvaltningsrätten i Umeås schemaläggning

All planering görs halvårsvis genom Nämndemannastödet (NMS) som Domstolsverket tillhandahåller. Planeringen är helt automatiserad och eftersträvar följande:

- 1) Att lika många män som kvinnor tjänstgör
- 2) Att nämndemännen schemaläggs lika många dagar under perioden
- 3) Att det blir en jämn åldersfördelning

2.2 Kriterier vid fördelning av uppdrag vid Förvaltningsrätten i Umeå genom SMS-förfrågningar

I dag: Fördelningen görs "så rättvist som möjligt" av kansliet "utifrån de svar vi får in", det vill säga på vad som tycks vara subjektiva grunder.

Det skulle i så fall kunna innebära att två nämndemän som under ett kalenderår båda säger JA per SMS vid 100 tillfällen kan komma att bokas in till extra tjänstgöring vid 5 respektive 85 tillfällen.

Enligt lag: Fördelningen av uppdrag ska göras efter följande objektiva turordningsregler vid fler än tre sökanden:

- 1) Nämndeman med lägst antal tjänstgöringstillfällen under kalenderåret har förtur vid schemaläggningen av uppdraget
- 2) Nämndeman som tillhör ett under kalenderåret underrepresenterat kön går före vid schemaläggningen av uppdraget
- 3) Nämndeman med lägst ålder går före vid schemaläggningen av uppdraget

2.3 Minimikrav för utskrift av tjänstgöringsstatistik för nämndemän

Gruppenivå:

- 1) Ange period (från och till datum)
- 2) Andel män och kvinnor som tjänstgjort (i %)
- 3) Genomsnittsålder (i år)
- 4) Genomsnittligt antal uppdrag

Exempel:

2019-01-01 till 2019-02-05:

Könsfördelning: 48,4 % män och 51,6 % kvinnor

Genomsnittsålder: 53,3 år

Antal uppdrag: 2,7

Individnivå:

- 1) Ange period (från och till datum)
- 2) Nämndemännen med personnummer sorterade efter antalet uppdrag och med angivande av kön, ålder och antal JA per SMS eller telefon

Exempel:

2019-07-01 till 2019-12-31:

Nämndeman C (person.nr), kvinna, 73 år 15 uppdrag 42 JA

Nämndeman H (person.nr), man, 50 år 13 uppdrag 30 JA

[...]

Nämndeman A (pers.nr), man, 61 år 5 uppdrag 2 JA

2.4 Av- eller ombokningar på grund av dubbelbokningar av nämndemän till samma tjänsteuppdrag

Det borde inte vara möjligt att boka in fler än tre nämndemän till samma tjänstgöringstillfälle. Om detta ändå sker ges nämndeman som anges i målets uppropslista och har fått handlingarna till målet förtur framför nämndeman inte finns med i uppropslistan eller har fått handlingarna utskickade.

3) Tjänstgöring för nämndemannen Johan Svensson under perioden 1 december 2018 till 28 februari 2019

Jag har under perioden tjänstgjort vid sammanlagt fyra tillfällen:

Tjänstgöringsdatum	Typ av schemaläggning	Typ av mål
2018-12-11	Telefon (2018-12-10)	Psykiatri
2019-01-04	SMS (2019-01-02)	LVU
2019-01-22	NMS (2018-12-11)	Psykiatri
2019-02-13	NMS (2018-12-11) Telefon (2019-02-11)	Mål på handlingarna LVU

1 december 2018 - 28 februari 2019

Tjänstgöringstillfällen exklusive NMS:	2
Tjänstgöringstillfällen per månad:	0,67

1 januari – 28 februari 2019

Antal JA per SMS:	16	
Antal extra tjänstgöringstillfällen:	1	
Ex) Mitt Svar på SMS-förfrågan 2019-02-27	JA	Ej bokad

Kommentar: Bokning av annan nämndeman med fler än ett extra tjänstgöringsuppdrag eller tre totalt (inklusive NMS) under 2019 torde strida mot kravet på "opartiskhet" och "en jämn och rimlig tjänstgöringsfrekvens" (jfr vad som sägs under punkten 2.2 ovan).

3.1) Av- eller ombokningar för nämndemannen Johan Svensson under perioden 1 december 2018 till 28 februari 2019

Tjänstgöringsdatum	Måltyp	Avbokad	Skäl	Saklig grund
2018-12-12	LVU	2018-12-11	Jäv	Ja
2018-12-20	LVU	2018-12-17	Dubbelbokad	Nej

Kommentar: Jag fick 2018-12-14 kallelse till tjänstgöring samt trycket till förhandlingen. Jag anges som nämndeman i uppropslistan för målet.

2019-02-13	NMS	2019-02-11	Ombokning till LVU-mål	Nej
------------	-----	------------	------------------------	-----

Kommentar: Jag fick 2018-12-11 tjänstgörings schemat för första halvåret 2019. Kallelsen och trycket till tjänstgöring fick jag 2019-02-07. Jag blev avbokad 2019-02-11 med hänvisning till att det behövdes en nämndeman till ett nyinsatt LVU-mål samma dag (295-19).

Sammanställt av Johan Svensson, nämndeman vid Förvaltningsrätten i Umeå, till ett möte med lagmannen Björn Johansson vid samma domstol 2019-03-11 kl 13.00.